

Regimteorin i svensk kontext

Från Volvo till IKEA i Kalmar

Therése Nilsson

Abstract

The regime theory is a dominant paradigm in the studies of urban politics in USA. It provides a set of concepts to analyse the change from government to governance in the American local politics. The regime theory postulates that governing power in local government tends to be highly fragmented. The private sector has with its control of economic resources a major influence in shaping governing decisions. In this essay I study the regime theory in a Swedish context to investigate if the theory is pertinent when studying of Swedish local governance. The results of my study show that the regime theory is useful for analysing urban politics in the Swedish context as well.

This essay focuses on the cooperation between the private and the public sector in the economic policy in Kalmar. I found that these actors generally consider that it exist an interdependent relation between them. To enable growth they have a need for dialogue and cooperation but the results of my study show that this do not always work in the practice. From Stones definition of a regime I draw the conclusion that there is no existing regime in the economic policy in Kalmar today.

Keywords: regime theory, growth, economic policy, urban politics, Kalmar

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Teori och metod.....	2
1.2.1	Teoriprovande studie	2
1.2.2	Kvalitativ fallstudie	3
1.2.3	Undersökningsmetoder.....	3
1.3	Material.....	4
1.4	Disposition.....	5
2	Regimteori.....	6
2.1	Vad är en regim?.....	7
2.2	Stone och Atlanta.....	8
2.3	Regimstudier i Europa	9
3	Kalmar – översiktlig fakta	10
4	Urban politik – i regimteoretiskt perspektiv	11
4.1	Ömsesidigt beroende	11
4.2	Ett nytt politiskt landskap	12
4.3	De lokala förhållandena allt viktigare	13
4.4	Det moderna samhällets komplexitet	15
5	Den urbana miljön och framväxten av regimer	17
6	Samarbete i Kalmar – aktörer i en potentiell regim.....	21
6.1	Samarbete ur ett historiskt perspektiv	21
6.2	Samarbete idag	22
6.2.1	Samarbetsparter	22
6.2.2	Några exempel på samverkan i Kalmar.....	23
6.2.3	Näringslivssidans syn på samarbetets form.....	24
6.2.4	Näringslivets syn på samarbetets ”makt att”	25
6.2.5	En urban regim i Kalmar?	26
6.3	Regimteorin i en svensk kontext?.....	27
7	Slutsatser	28
7.1	Avslutande reflektioner	31

1 Inledning

1974 valde Volvo att etablera en ny fabrik i Kalmar. Volvo Kalmarverken blev efter några år den största arbetsplatsen i Kalmar. Eran varade i 20 år men 1994 stängdes portarna till Volvo Kalmarverken. Sedan dess har många fler företag valt att gå samma väg som Volvo och lämnat Kalmar vilket har medfört att arbetsplatser har försvunnit.

Den 8 juni var jag på uppföljningen av *Framtidsseminarium Kalmar län* där det regionala utvecklingsprogrammet reviderades. Seminariet inleddes med att Anders Åkesson, ordförande för Regionförbundet i Kalmar, berättade att Ikea tidigare samma dag hade fattat sitt beslut: vi väljer Kalmar!

Efter att ha studerat Kalmar kommuns utvecklings- och näringslivsarbete under några veckor har jag noterat ett aktivt och målinriktat arbete och jag ser därför Ikeas etablering i Kalmar som ett bevis på att tillväxtstrategin bär frukt! En offensiv näringspolitik och satsningar på nya branscher har lett till att flera företag har valt att etablera sig i Kalmar de senaste åren och att det idag är en större bredd än tidigare inom näringslivet. Men Ikeas etablering i Kalmar blir, sedan Volvo valde Kalmar, en av de mest betydelsefulla nyetableringarna. Ikea kommer inte att bli den största arbetsplatsen, det kommer till en början att handla om 100 nya heltidsjobb (Ericsson 2005:4), men det är ett symboliskt viktigt beslut för regionens invånare. Äntligen kommer något nytt och modernt till regionen efter alla negativa besked från näringslivet. Kommunstyrelsens ordförande Kjell Henriksson använde stora ord när han kommenterade Ikeas beslut: ”Det största jag varit med om under mina år som kommunalråd” (Ericsson 2005:5).

Från det att Volvo 1974 öppnade en fabrik i Kalmar till Ikea 2005 väljer att öppna ett nytt varuhus i Kalmar har förutsättningarna och styrelseformerna för den lokala näringspolitiken förändrats mycket. Regimteorins utveckling ligger i linje med den lokala politikens förändrade förutsättningar och styrelseformer, från den traditionella linjära och hierarkiska politiska styrelseformen, *government*, till en mer diffus och fragmenterad politik som bedrivs i olika nätverk, *governance*. Med utgångspunkt i de förändringar som vi idag kan se i den lokala politiken, från *government* till *governance*, kan det vara rimligt att ställa frågan om inte regimteorin är användbar för studier av urban politik i Sverige. I Sverige har utvecklingen gått mot att kommunerna har fått mer ansvar över den lokala näringspolitiken vilket ytterligare har ökat intresset för att studera regimteorin i svensk kontext.

Clarence Stones (1989) studie av staden Atlanta i USA visade att drivkrafterna i en stads utveckling utgörs av formella och informella koalitioner som får saker och ting gjorda. Det handlar om ”makt att” snarare än ”makt över”. Många forskare hävdar dock att de amerikanska ansatserna inte är användbara i Europa, att de är etnocentriska och att de är för okänsliga för de skillnader som finns

mellan olika länder. Regimteorin har huvudsakligen tillämpats för att studera urban politik i Nordamerika där det starka näringslivsinflytandet driver de lokala myndigheterna att söka olika allianser för att bedriva en aktiv stadspolitik.

1.1 Syfte och frågeställning

Jag ska i denna uppsats utifrån Kalmars näringspolitik och näringslivsarbete studera regimteorin och pröva att tillämpa ett regimteoretiskt perspektiv. Uppsatsens övergripande syfte är alltså att applicera regimteorin i en svensk kontext och se vilka möjligheter regimteorin har att bli ett användbart teoriverktyg utanför det land där den kommer ifrån, USA. Kan regimteorin från sitt amerikanska ursprung vara användbar även i svensk lokal kontext?

Är regimansatsen användbar för analys av politiska maktförhållanden i svenska städer?

För att finna ett svar på den övergripande frågan har jag valt att studera regimteorin utifrån näringspolitiken och näringslivsarbetet i Kalmar. Mina konkreta frågeställningar är följande:

*Vilka förutsättningar har Kalmar för att regimer skall bildas i staden?
Hur ser samarbetet mellan privata och offentliga aktörer ut i Kalmar?
Kan man tala om en urban regim i Kalmar?*

1.2 Teori och metod

1.2.1 Teoriprovande studie

Uppsatsen är en teoriprovande studie i meningen att regimteorin prövas i svenskt sammanhang. En teoriprovande studie kan genomföras på fyra olika sätt: genom experimentell design, genom statistisk design, genom jämförande design och genom fallstudiedesign (Esaiasson m.fl. 2003:101). I denna uppsats genomförs en teoriprovande studie med hjälp av fallstudiedesign, och en närstudie görs av ett fall: Kalmar kommun.

1.2.2 Kvalitativ fallstudie

En fallstudie kan genomföras antingen som kvalitativ eller kvantitativ. För att pröva regimteorins gångbarhet i svensk kontext görs, utifrån Stones tillvägagångssätt, en kvalitativ fallstudie. Stones metod var att utifrån en närstudie av staden Atlanta göra generaliseringar om hur det politiska systemet fungerar. Jag kommer att använda mig av samma metod d.v.s. att göra en närstudie av staden Kalmar och dess politiska system och utifrån det dra vissa generella slutsatser. Det finns flera risker med att dra generella slutsatser utifrån ett fall och därför krävs det stor uppmärksamhet vid val av fall. Stones resonemang kring en fallstudies möjligheter till generaliseringar kommenterar han på följande sätt i boken *Regime Politics, Governing Atlanta, 1946-1988*: "The Atlanta story is, of course, not the story of every city. Yet, although Atlanta is not a typical city, its experience can tell us a great deal that has general relevance" (Stone 1998:ix-x).

En komparativ studie har många fördelar framför en fallstudie vad gäller att dra generella slutsatser. En regimstudie enligt Stones modell kräver dock en djupstudie över tid av stadens aktörer och institutioner. Det har inte varit möjligt för mig i denna uppsats inte finns tid att göra en djupdykning i mer än i en stad. Men görs fler fallstudier av svenska städer idag kan man i framtiden utifrån flera olika undersökningar dra mer generella slutsatser.

Varför har jag då valt att göra en närgranskning av just Kalmar? De svenska städerna har alla en liknande historia vad gäller näringslivets utveckling. Effekterna av globaliseringen och internationaliseringen av arbetskraften är märkbara i hela Sverige. Strukturomvandling har drabbat alla städer mer eller mindre. Valet av stad har därför till största delen gjorts efter mina egna förkunskaper. En regimstudie kräver kännedom och kunskap om stadens historia och utveckling och mitt val föll därför på den stad jag har mest förkunskap om, nämligen Kalmar. Kalmar kommun har i många år arbetat aktivt med näringslivsfrågor vilket är gör Kalmar intressant ur ett regimteoretiskt perspektiv.

Jag har dels översiktligt studerat näringspolitiken från Volvo till Ikea, 1974 till 2005, dels har jag fokuserat på händelser och projekt av större betydelse för utvecklingen. Det gäller bland annat processen kring Volvos nedläggning och Varvsholmen-projektet.

1.2.3 Undersökningsmetoder

För att besvara uppsatsens frågeställningar har olika undersökningsmetoder använts. Först har en historisk studie av näringspolitiken gjorts för att få en överblick av utvecklingen där bland annat offentliga dokument och handlingar har studerades. Vidare har intervjuer gjorts med personer som på ett eller annat sätt har kunskaper och erfarenheter om näringslivet i Kalmar. De fyra första intervjuerna genomfördes som samtalsintervjuer och därefter gjordes 17 telefonintervjuer och slutligen ytterligare en samtalsintervju. Samtalsintervju har i

en studie av denna typ vissa fördelar framför telefonintervju då det kan vara lättare att uppmärksamma känslor och nyanser vid en samtalsintervju och en studie kring den politiska makten är inte helt okänslig i detta avseende. Är det möjligt att genom intervjuer få fram den information som krävs för att kunna svara på de ovan ställda frågorna? Mina erfarenheter från intervjuerna är att en diskussion kring privat och offentligt samarbete kan vara lite känslig för de inblandade parterna. Det ligger mycket prestige men även en viss misstänksamhet bakom frågor som rör samarbete och relationer mellan det privata och det offentliga. Vid en analys av intervjuerna är det därför av stor vikt att vara uppmärksam på nyanser och känslor.

Jag har försökt att vara så objektiv som möjligt under intervjuerna och jag har försökt att hålla intervjuerna öppna för nya infallsvinklar och vändningar. Alla intervjuer har inte haft samma uppläggning men de har alla haft samma fokus: hur den intervjuade beskriver och upplever eventuella kontakter och samarbete med den privata respektive den offentliga sidan. Efter hand som mina kunskaper om utvecklingen och politiken i Kalmar har ökat har intervjuerna delvis ändrat karaktär. Intervjuerna har gått från att vara omfattande och med allmänna frågor till att bli mer och mer konkreta och fokuserade. Samtalsintervjuerna varade mellan 45 min och 2 timmar medan telefonintervjuerna varade runt en halvtimme. Intervjuerna är inte bandade utan jag har under intervjuerna fört anteckningar.

1.3 Material

Uppsatsens material är hämtat från flera olika källor. Teoretiskt bygger uppsatsen primärt på *Regime Politics, Governing Atlanta, 1946-1988* av Clarence Stone samt översiktslitteratur på området, främst från *Local Governance in Western Europe* av Peter John. Jag har även studerat artiklar som skrivits om regimteorin för att få en bild av hur debatten ser ut idag. Utbudet av svensk forskning på området är begränsad och jag har därför främst studerat amerikansk och engelsk forskning.

Uppsatsens empiriska material är hämtat från Kalmar och dess näringslivsarbete. Det empiriska materialet består både av offentliga dokument och av intervjuade källor. Kalmar kommun har tagit fram tre näringslivsprogram (1980, 1995 och 2000) vilka har varit viktiga dokument för studien då de tydligt presenterar mål och strategier samt vilka aktörer som varit involverade i näringslivsarbetet.

Urvalet av intervjuobjekt har i en studie likt denna en stor betydelse för resultatet och det krävs ett noggrant övervägande för att få en så nyanserad och rättvis bild av situationen som möjligt. Enligt regimteorins perspektiv är att det inte självklart att det är det högsta och demokratiskt utsedda organet som planerar och styr samhället utan det kan snarare röra sig om mycket komplexa koalitioner och allianser mellan många intressen inom och utom den politiska sfären. Med utgångspunkt i regimteorin har jag sökt efter personer som har insyn i hur näringspolitiken i Kalmar ser ut och som utifrån regimteorin finner intressanta.

Medlemmarna i regimer är framför allt den ekonomiska och politiska eliten (John 2001:41). Inom regimerna finns det kollektiva ledarskapet som genom samarbete får makt att fatta viktiga beslut och få saker och ting gjorda. Det är också något jag har haft som utgångspunkt under hela studien.

För att få en så nyanserad bild som möjligt har jag försökt ge både den privata och den offentliga sidan samma utrymme och alla tillfrågade har ställt upp på intervju.

Stone lade i sin studie stor vikt på det historiska förloppet och jag har utifrån det studerat näringspolitiken både utifrån specifika händelser och hur den har utvecklats sedan mitten på 70-talet. Jag har försökt sätta in olika händelser i ett historiskt perspektiv och därför har jag inte bara intervjuat personer som är aktiva idag utan även personer som har varit aktiva och haft framträdande roller i politiken eller näringslivet.

På näringslivssidan har fokus legat på tillverkningsindustrin. Intervjuer har gjorts med personer i ledande ställning i 8 av de 22 företag i Kalmar kommun som har över 100 anställda. Vidare har på näringslivssidan ordförandena för företagarföreningarna i Kalmar intervjuats. I Kalmar kommun finns 12-13 företagsföreningar och jag har valt att intervjua representanter från de tre största företagsföreningarna: Företagarna i Kalmar, Kalmar Fabriks- och Hantverkarförening och Kalmar Företagargrupp, samt paraplyföreningen för näringslivet i Kalmar Företagsallians. Slutligen har en intervju genomförts med Jan Turesson, f.d. platschef på Volvo Kalmarverken och senare Kalmar Lantmän. Jan Turesson har en lång erfarenhet av näringspolitiken i Kalmar och av politiken kring Volvos nedläggning. Vad gäller den offentliga sidan så representerar urvalet personer med kunskap och erfarenhet om kommunens näringslivs- och utvecklingspolitik. Fyra tjänstemän, som är eller som har varit näringslivschef respektive utvecklingschef. Vidare har en telefonintervju gjorts med kommunstyrelsens ordförande Kjell Henriksson.

1.4 Disposition

Efter detta inledande kapitel följer en längre diskussion om regimteorin och begreppet urban regim. I kapitel 3 presenteras lite översiktlig fakta om Kalmar som en bakgrund för studien. I kapitel 4 diskuteras orsakerna och drivkrafterna till att urbana regimer skapas och i kapitel 5 diskuteras om det krävs speciella förhållanden för urbana regimer att skapas. Kapitel 6 fokuserar på samarbete och samverkan mellan privata och offentliga aktörer i Kalmar och kapitlet avslutas med en diskussion om regimteorin i en svensk kontext. Avslutningsvis presenteras slutsatser och några avslutande reflexioner.

2 Regimteori

Studier av urban politik dominerades under lång tid av urban pluralism och urban elitteori. Den urbana elitteorin har huvudsakligen utvecklats utifrån Floyd Hunters studie av maktförhållandena i Atlanta. Hunter kom i sin studie fram till att staden styrs av en eller flera eliter som bygger sin makt på rikedom, kunskap och social kontroll. Som en reaktion på Hunters beskrivning av hur politiken utövades kom på 1960-talet Robert Dahls studie av New Haven som visar att makten är spridd bland flera aktörer och att ingen har en dominerande ställning i politiken. I mitten på 1980-talet kom regimteorin in i debatten kring urban politisk makt och har sedan dess blivit tämligen betydelsefull (Erlander och Åquist 2001:38).

Regimteorin har en hel del gemensamt med elitteorin och pluralismen men det finns också mycket som skiljer dem åt. Det som framför allt skiljer regimteorin från de två tidigare ansatserna är aktörernas samarbetssträvan för att för att få saker genomförda (Fahlén 1998:88).

Regimteorin är inte en teori i den strikta mening att den innehåller precisa antaganden om orsakssamband mellan centrala begrepp. Den är inte heller en modell i den betydelsen att den utgör en stiliserad eller en förenklad bild av verkligheten. Enligt Erlander och Åquist (2001:39) kan regimteorin mer ses som en form av induktiv empirisk teori. Regimteorin kan som en övergripande begreppsram ge sammanhang och kopplingar åt politiska skeenden på olika områden i den urbana politiken.

Inom regimteorin är makt ett centralt begrepp och kan i urban politik observeras i flera former (Stoker 1998:64). Alla olika former av makt spelar en viss roll i den urbana politiken, menar Stoker (1998:65), men det är *pre-emptive power* som är regimteorins lösning vilket direkt kan översättas med förebyggande eller föregripande makt. Sådan makt innebär att handla först; man sätter dagordningen och man har kapacitet att genomföra sin vilja – *power to*. ”The distinctive contribution of regime theory is its emphasis on a fourth form of power. Pre-emptive power or the power of social production forms a crucial axis within regime theory” (Stoker 1998:65).

I motsats till den konventionella maktdebatten i statsvetenskapen handlar makt i regimteorin om ”makt att” snarare än ”makt över”. Stone beskriver det på följande sätt: ”What is at issue is not so much domination and subordination as a capacity to act and accomplish goals. The power struggle concerns, not control and resistance, but gaining and fusing a capacity to act – power to, not power over” (Stone 1989:229).

Regimteorins mål är inte att identifiera parterna i ett samarbete utan snarare att undersöka förutsättningarna för ett partnerskap. Den underliggande frågan är vilka möjligheter en regim har att verka i ett längre perspektiv och påverka utvecklingen på viktiga politiska områden (Stoker 1998:61f).

Kritiken mot regimteorin har främst handlat om att regimteorins relevans i en europeisk kontext. Regimteorin har sitt ursprung i USA och kritik har riktats mot teorin att de amerikanska ansatserna är etnocentriska och därför för okänsliga för de skillnader som finns mellan olika länder, främst vad gäller näringslivets inflytande (John 2001:49f).

Regimteorin har vidare kritiserats för att vara för lokalt orienterad och inte ta tillräcklig hänsyn till sin regionala och nationella omgivning och inte placera den lokala kontexten i större förändringsprocesser (Stoker 1995:66f). En orsak till att många regimanalyser hamnar i den lokala fällan kan eventuellt tänkas vara att den lokala regimanalysen i sig innebär en omfattande historisk analys som är krävande och därför placeras inte analysen i en större kontext.

2.1 Vad är en regim?

Det finns olika definitioner på vad en regim är och det finns olika typer av regimer. Stone urskiljer fyra olika typer av regimer, men de olika typerna kommer inte studeras närmare här utan denna uppsats att utgår från en definition som är mer övergripande för de olika regimtyperna. I en vid definition är nästan alla informella former av styre en regim. Regimteorin förknippas primärt med, som nämnts tidigare, statsvetaren Clarence Stones som under många år studerade den urbana politiken i Atlanta i USA. Hans studie var banbrytande när den kom och har kommit att bli den främsta inspirationskällan inom regimteorin och därför är det hans definition som denna uppsats tar fasta på. Stone visar med sin studie att det inte är självklart att det är de formellt högsta och med demokratiska processer utsedda organen styr samhället, utan att det snarare rör sig om mycket komplexa koalitioner och allianser mellan intressen inom och utom den politiska sfären. Stone kallar dessa koalitioner och allianser för regimer. "An urban regime may thus be defined as *the informal arrangements by which public bodies and private interests function together in order to be able to make and carry out governing decisions*" (Stone 1989: 6). Urbana regimer menar Stone är de informella arrangemang som omger och kompletterar det formella politiska beslutsfattandet. För att det enligt Stone skall handla om en regim skall koalitionen vara relativt stabil och varaktig. Regimer bygger på ett långsiktigt och förtroendefullt samarbete. "A regime thus involves not just any informal group that comes together to make a decision but an informal yet relatively stable group *with access to institutional resources* that enable it to have a sustained role in making governing decisions" (Stone 1989:4).

Vad innebär då ett informellt samarbete mer konkret? Fahlén (1998:51) menar att det inte är en grups frånvaro av institutionella förbindelser som gör en grupp informell utan snarare att gruppen *som en grupp*, sammanför dessa institutionella förbindelser genom ett informellt samarbete. I det informella samarbetet finns inga överordnad struktur som styr gruppens arbete utan det är deras ambitioner som vägleder arbetet.

Gränsen mellan vad som är ett formellt respektive informellt samarbete är svävande. Ett formellt samarbete är ett samarbete som uppfyller vissa krav på den yttre formen. Exempel på formella samarbeten är kommunens företagsbesök, möte med organisationer och nämnder. En lunch kan både vara ett formellt och informellt samarbete beroende på omständigheterna. Klart informella samarbeten är mingel vid konferenser och gemensamma fritidsaktiviteter där ”arbetet” diskuteras, men det finns en stor gråskala mellan det formella och det informella.

Regimernas utseende kan skifta från stad till stad men Stone (1989:6) menar att de alltid drivs av två behov: institutionell omfattning och samarbete. Institutionell omfattning innebär att det informella samarbetet behöver tillgång till en stor mängd institutionella resurser för att kunna samla de nödvändiga resurserna som krävs för att kunna ta fram och genomföra viktiga beslut. Det krävs alltså en viss bredd av aktörer inom det informella arrangemanget. Det andra behovet är samarbete. Regimer har ett behov av att främja samarbete och samordning bland de skiftande deltagarna för att uppnå beslut och ett långvarigt agerande. Stone betonar att både institutionell omfattning och samarbete är nödvändiga förutsättningar för att regimen skall fungera framgångsrikt.

Medlemmarna i regimer varierar också från stad till stad men är enligt Stone (1989:6f) ofta begränsade till två institutionella särdrag. För det första ett behov av folkligt stöd för beslutsfattandet och för det andra det privata ägandet i näringslivet. Enligt Stone är denna politisk-ekonomiska insikt fundamental för regimteorin, statlig auktoritet grundad på väljarnas förtroende och privat äganderätt i näringslivet. Ideella föreningar, politiska partier och fackföreningar kan också vara involverade i regimer, men de förfogar inte över de resurserna som näringslivet gör för välfärden och är därför inte lika centrala som näringslivet.

Stone (1989:8) summerar sina resonemang kring urbana samhällen med att dra två slutsatser. För det första är samarbete över de institutionella gränserna av stort värde, men inte alls automatiskt. För det andra menar Stone att samarbete är mer sannolikt under vissa betingelser än under andra.

2.2 Stone och Atlanta

Regime Politics. Governing Atlanta, 1946-1988 av Clarence Stone är det mest framstående verket inom regimteorin. Undersökningen är en kvalitativ fallstudie där stor vikt läggs på det historiska förloppet. Stone går så långt tillbaka som till början av 1900-talet i sin historiska beskrivning. För att förstå hur en stad styrs kan man enligt Stone inte begränsa sin analys till det politiska systemet utan man måste framför allt analysera näringslivets påverkan på det politiska beslutsfattandet och de processer som skapat beslutet dem emellan. Stone gjorde därför en omfattande empirisk undersökning.

Tre frågor var vägledande för Stones undersökning av Atlanta (Stone 1989:6). (1) Who makes up the governing coalition – who has come to make governance possible? (2) How is the coming together accomplished? (3) What are the consequences of *who* and *how*?

Stone kom fram till att det fanns en relativt stabil regim i Atlanta som utövade ett stort inflytande på den lokala politiken. Stone definierar Atlantans styrande regim som en *governing coalition* vilket innebär att han i Atlanta såg en informell grupp som hölls samman av en kärntrupp som regelbundet samlades för att skapa betydelsefulla beslut (Fahlén 1998:50). Kärntruppen representerade dock inte samma intressen. Utan stöd från den styrande regimen var det svårt att driva igenom resursinriktad politik. Den ekonomiska eliten i Atlanta hade stor betydelse då den lyckades attrahera strategiskt viktiga personer att agera tillsammans och därigenom utökade antalet anhängare. Regimen i Atlanta har varit intakt och den har samlat deltagarna runt en aktiv agenda som har varit inriktad på ekonomisk tillväxt och utveckling. Regimen har dominerats av två grupper (Stone 1989:198f). Den ena är den lokala näringslivseliten som under lång tid drivit en regimstrategi med målet att få kontroll över resurserna för att begränsa de potentiella offentliga aktörernas möjligheter att agera själva. “The banks, the utilities, the major department stores, the daily newspapers, and Coca Cola, in particular, have a long history of acting in concert, and they draw other business that may be new to the Atlanta scene into the same pattern of unified public action” (Stone 1989:169). Den andra dominerande politiska kraften i regimen var den svarta väljarmajoriteten representerad av en lång rad svarta borgmästare.

2.3 Regimstudier i Europa

Det har gjorts ett antal försök bland europeiska forskare att tillämpa regimteorin i ett europeiskt sammanhang, men forskningen om urbana regimer i Europa kan fortfarande sägas befinna sig på ett tidigt stadium (Fahlén 1998:58). Fahlén nämner DiGaetanos och Klemanskis studie av näringspolitiken i Birmingham och Bristol under 1980- och 1990-talet som ett exempel. DiGaetanos och Klemanskis är också intressant av den anledningen att den som denna uppsats fokuserar på just näringspolitiken. Deras studie visar att regimteorin är användbar för att förklara den brittiska urbana politiken.

Det finns (vad jag vet) ett exempel på studie där regimteorin har prövats i svensk kontext nämligen Ingemar Elanders studie av tre stadsförnyelseprojekt i Örebro. Hans studie visar att två av fallen passar in i regimteorins modell. Elanders studie är dock ganska smal och omfattar endast tre ganska specifika stadsförnyelseprojekt (Fahlén 1998:59).

3 Kalmar – översiktlig fakta

Kalmar är en medelstor svensk stad i sydöstra Sverige. Kalmar var en gång i tiden unionshuvudstad i Kalmarunionen men idag får Kalmar nöja sig med att vara regionshuvudstad i Kalmar län.

Kalmar län är ett utflyttningslän. Länet har idag lika många invånare som för 150 år sedan, cirka 240 000, medan Sveriges befolkning sedan dess har mer än fördubblats. Vid årsskiftet 2004-2005 var folkmängden i Kalmar kommun 60 649, varav lite drygt 35 000 har sin hemvist i Kalmar tätort (Siffror om Kalmar 2005).

I Kalmar kommun domineras näringslivet av små och medelstora företag. Endast 22 stycken privata företag har över 100 anställda och 8 av dessa 22 företag är tillverkningsföretag (SCB, Företagsregister 2005). Det är dessa åtta företag jag valt att främst rikta min uppmärksamhet i studien. Näringslivet i Kalmar har av tradition präglats av tillverkningsindustri. Andelen anställda inom tillverkningsindustrin har dock sedan 1979 minskat från 31 till 14 procent 2003 (Näringslivsprogram 1980:16 och Siffror om Kalmar 2005). (I de 14 procenten från 2003 ingår både tillverkningsindustrin och energi.)

Vid en jämförelse av de tre näringslivsprogrammen, 1980, 1995 och 2000, kan man se stora skillnader mellan dem både vad gäller omfång och innehåll. Men målet för näringslivsarbetet i Kalmar har alltid varit det samma: att skapa så goda förutsättningar som möjligt för näringslivet. Det som skiljer är näringslivsarbetets inriktning och strategi. I dagens näringslivsarbete ligger betoningen på tillväxt och utveckling medan det på 80- och delar av 90-talet mer handlade om att bevara och skapa arbetstillfällen.

4 Urban politik – i regimteoretiskt perspektiv

4.1 Ömsesidigt beroende

Att bygga upp en regim är både svårt och tidskrävande för de inblandade och det begränsar aktörernas möjligheter till eget handlande (Stone 1989:8). Trots det utvecklas regimer i vissa städer. Varför?

Stone hävdar att ett samarbete som skapas oftast är byggt på någon slags ömsesidighet (Stone 1989:8). Samhällets olika aktörer, privata och offentliga, kontrollerar över olika sorters resurser. Det kan handla om information, ekonomiska resurser, kunskap osv. Aktörerna står i beroendeförhållande till varandra och fokus riktas mot möjligheterna att få resurser från en annan aktör, exempelvis genom förhandlingar (Dahlsson 2000:149).

Både för städer och företag är det idag en konkurrens om marknadsandelar. Tillväxt och ekonomisk utveckling är ett gemensamt mål. Urbana regimer bildas för att möta ekonomiska och sociala förändringar och gemensamt försöka lösa de lokala problemen och utveckla regionen. Stadens olika parter påverkas av varandras utveckling och står i ett ömsesidigt beroende av varandra. Jon Pierre, professor i statsvetenskap, har bland annat forskat kring kommuners och regioners utvecklingspolitik. Flera av hans studier (t.ex. Pierre 1995) visar på att beroendet mellan näringslivet och lokala aktörer ökat i Sverige. Det ökande beroendet har också förstärkts i och med att kommunernas ekonomi har försämrats på många håll i Sverige och de lokala politikerna har tvingas söka stöd hos privata aktörer. I inledningen av näringslivsprogrammet 2000 beskrivs näringslivet i Kalmar vara av en förutsättning för utveckling i kommunen. ”Det lokala näringslivet är en hörnpelare i utvecklingen av hela Kalmar kommun” (Näringslivsprogram 2000:3). De företagsledare från några av de större industrierna som jag har intervjuat i Kalmar betonar vikten av att Kalmar ska vara en attraktiv plats att bo på så att företagets anställda stannar på orten men främst för att det gör det enklare för dem att rekrytera högutbildad personal utifrån. Kommunen har en viktig roll när det gäller att förenkla inflyttningen till kommunen genom att erbjuda bra boende och skola, säger t ex Ulf Johanson platschef på Trelleborg Rubore (05-05-13).

Samhällets strukturer privilegierar enligt regimteorin vissa intressen i ett samarbete (Stoker 1998:60). För att vara en attraktiv samarbetspartner skall man för det första kontrollera resurser. För det andra skall man besitta strategiska kunskaper om samhälleliga handlingar samt ha möjligheter att handla utifrån sina

kunskaper. Resursstarka parter är intressanta att arbeta med då det ökar möjligheterna till att kunna påverka och förändra. ”For a governing coalition to be viable, it must be able to mobilize resources commensurate with its main policy agenda” (Stoker 1998:61).

4.2 Ett nytt politiskt landskap

Offentliga aktörer tvingas idag agera i ett nytt politiskt landskap. Globaliseringen och marknadsekonomins utveckling påverkar politikernas möjligheter att styra den lokala politiken. Politikernas traditionella instrument och arbetssätt fungerar inte lika effektivt längre. Omvärldens påverkan är stor och samverkan på olika plan i nätverk blir allt vanligare. Det politiska styret är i vissa fall tvingade att samarbeta med de som har resurser för att kunna uppfylla vissa policy mål (Stoker 1998:59).

Lokala politiker måste idag arbeta på ett annat sätt på grund av att företag inte har samma lokala koppling idag som förr. Marknaden är global. Genom att utveckla urbana regimer knyter städerna företagen ”hårdare” till staden. Genom ett långsiktigt samarbete mot gemensamma mål byggs värdefulla relationer och förtroenden upp.

Konkurrensen om investeringar har ökat mellan städer (Stoker 1998:54). Den offentliga sektorn är beroende av företagens resurser. Alla städer måste idag arbeta för tillväxt och företagen är viktiga motorer för en regions utveckling. Företagen skapar framför allt arbetstillfällen i regionen och en mer attraktiv region att bosätta sig i. Ett levande näringsliv skapar ett bättre underlag till olika servicetjänster (Näringslivsprogram 2000:7).

Den kommunala nivåns stora fördel framför den regionala och centrala nivån i att hantera näringslivsfrågor ligger i dess närhet till företagen. Enligt Pierre (1995:35f) är möjligheterna till ett nära och förtroendefullt samarbete mellan lokala politiker och företag stora och det ökar chanserna till en positiv utveckling. Pierre anser att samverkan mellan kommunerna och näringslivet, både fast och mer indirekt, har ofta positiva effekter på kommunens företagsmiljö och deras möjligheter att mobilisera de externa resurser som företagen efterfrågar. I vissa kommuner saknas dock detta samarbete mellan kommun och företag och en anledning till det kan vara att näringslivet anser att kommunen inte skall lägga sig i näringslivets utveckling. Allt fler kommuner skapar dock ett fast samarbete med företagen i kommunen för att möta olika former av strukturkriser i det lokala näringslivet.

4.3 De lokala förhållandena allt viktigare

Globaliseringen och marknadsekonomins utveckling har påverkat näringslivets förutsättningar att verka i Sverige. Globaliseringen har lett till att den lokala och regionala miljön har blivit allt viktigare för företagen i deras strävan att behålla sin position och växa. ”Utvecklingen innebär att företagen paradoxalt nog blivit allt mer beroende av den lokala och regionala miljön de verkar i samtidigt som ekonomin globaliserats” (Brynielsson och Jerneck 2003:13).

Idag konkurrerar företag inte bara med sina närmsta grannar utan på en global marknad vilket ställer högre krav på företagets konkurrenskraft. Enligt Michael Porter är företagen beroende av deras *home base* (Jönsson, Tägil och Törnqvist 2003:142f). Företagens *home base* kan vara hela staten, men också den regionala miljön. Porter menar att företagets *home base* är viktig ur fyra olika perspektiv.

För det första anser Porter den lokala miljön viktig ur ett resursperspektiv. Företagens förutsättningar att vara starka och konkurrenskraftiga beror till stor del på de resurser som erbjuds i regionen. Det kan handla om fysiska resurser som tillgång på land och pris på energi, mänskliga resurser som tillgång på bra och behovsrelaterad arbetskraft, kapitalresurser och en väl utvecklad infrastruktur. Kalmar kommun ligger ur många synvinklar i en svag region både vad gäller befolkningsutveckling, utbildningsnivå, arbetsmarknad och tillgång på kapital (Johansson 1998: 11). Kalmar län har en mindre andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning än landet i genomsnitt (Johansson 1998: 11), vilket enligt Porters teori kan vara en negativ faktor för näringsliv. Infrastrukturen i länet är av tradition svag både vad gäller vägar och järnvägar. Brister i kommunikationen har försvårat samarbetet mellan norra och södra länet men även med övriga Sverige (Johansson 1998: 11).

På regionens plussida brukar miljön nämnas, framför allt god boendemiljö i kustområdet. Närheten till Östeuropa, Baltikum och Ryssland framhålls också som positiva faktorer i regionen (Johansson 1998: 12). Högskolan i Kalmar lyfts allt oftare fram som ett stort plus för regionen och inte minst för näringslivet. Högskolan i Kalmar har idag närmare 10 000 studerande och har profilerat sig inom liv och miljö, hälsa och medicin samt kultur och ekonomi (Siffror om Kalmar 2005).

För det andra är efterfrågan i företagets omedelbara närhet viktig för företagets internationella konkurrenskraft (Jönsson, Tägil och Törnqvist 2003:143). Hemmamarknaden tjänar enligt Porter som en ”barnkammare” för företagets produkter innan de kommer ut på den internationella marknaden. Kalmarregionen är internationellt sett en liten region och ingen stor marknad för de större företagen. En vision och ett mål för Kalmar är att utveckla och utvidga samarbetet i Östersjöregionen. ”Östersjöregionen är en av Europas framtidsregioner och kommunen har ett strategiskt läge och därigenom tillgång till nya och stora marknader” (Näringslivsprogram 2000:10). Men kommunen betonar även närheten till Öresundsregionen (Näringslivsprogram 2000:12). Turesson (05-

05-11) anser dock att Kalmar bör satsa sin energi på att bli en del av Öresundsregionen i stället för att satsa österut. Öresundsregionen är en expansiv och internationellt känd region vilket inte Östersjöregionen är och inte heller kommer att bli inom en överskådlig framtid, enligt Turesson.

För det tredje nämner Porter vikten av att ha liknande och stödjande industri i regionen och att ingå i klusterverksamhet (Jönsson, Tägil och Törnqvist 2003:143). I kluster skapas resurser och kunskap som kan delas mellan företagen. Kalmar län har flera kompetensområden där starka kluster har skapats. I en studie 1994 identifierades åtta kompetensområden: glastillverkning, gjuteri, plastindustri, träbearbetning, livsmedelsindustri, plåt- och metallbearbetning, miljö och energi. Sedan studien genomfördes har tre ”nya” områden tillkommit: biomedicin/bioteknologi, informations- och kommunikationsteknologi samt upplevelseindustri (Boye 2000:4f).

Klusterverksamhet är ett område som näringslivsenheten i Kalmar har arbetat aktivt med att utveckla de senaste åren vilket bland annat syns i kommunens handlingsplan för näringslivet och på antalet nätverk som har skapats i kommunen (Näringslivsprogram 2000:14). Ett av de större nätverken är BNI, ett affärsnätverk för företagare, där 74 företag ingår (Illerstig 2005:12).

För det fjärde kan företagens *home base* påverka utformningen av företagets strategi och struktur (Jönsson, Tägil och Törnqvist 2003:143). Även rivalitet och konkurrens mellan företagen inom regionen kan vara positivt för företagets utveckling och internationella konkurrenskraft.

Ett projekt från kommunens sida för att skapa en attraktiv och kreativ lokal miljö för företag (och människor) är ombyggnaden av Varvsholmen, ön i centrala Kalmar, där Kalmar varv tidigare hade sin verksamhet (Malmborg 05-06-09). Kalmar kommun köpte i mitten av 90-talet upp Varvsholmen av det då konkursdrabbade CA-fastigheter. Den riktiga ombyggnaden av Varvsholmen kom dock inte igång förrän i slutet av 90-talet då kommunen avsatte närmare 20 miljoner kronor till projektet för att få fart på byggandet.

Efter den ekonomiska krisen i början på 90-talet och Volvos nedläggning stod det klart för kommunen att det behövdes nya satsningar, en ny strategi, inom näringslivsarbetet för att behålla och locka nya företag till Kalmar. En av satsningarna var Varvsholmen-projektet. En annan satsning var att etablera ett kompetenscentrum i Kalmar för att möta de ökade kraven på ny kunskap och ny teknik (Näringslivsprogram 1995:3). Det nya kompetenscentrat etablerades på Varvsholmen och går idag under namnet Kalmar Science Park. Kalmar Science Park är en forsknings- och teknikpark i samverkan mellan näringsliv, högskola och samhälle. Syftet med organisationen är att skapa en bättre plats för företagande i Kalmar och ta tillvara innovationer och idéer i högskolenära verksamhet. De flesta företag som ingår i Kalmar Science Park är verksamma inom bioteknik, miljöteknik och IT/telecom (Gefvert 2005:9).

Varvsholmen erbjuder idag attraktiva bostäder och företagslokaler och det har skapats en miljö som enligt Porters teori är gynnsam för företagen. Varvsholmen och Kalmar Science Park kan ses som en del i Kalmars tillväxtstrategi att skapa ett attraktivt Kalmar.

Den ökade betydelsen av den lokala och regionala miljön för företagen har inneburit att deras intresse av att vara delaktiga i den urbana politikens utformning har ökat. Det har, särskilt för de större företagen, blivit viktigare att vara med i den lokala politiska processen. Företagens efterfrågan på olika lokala resurser och annat stöd leder till ökade krav på den urbana miljön och politiken till exempel på bra utbildningar i regionen men även krav på en bra livsmiljö både vad gäller boende och kultur- och serviceutbud (Ehn 2001:45).

4.4 Det moderna samhällets komplexitet

Globaliseringen och en internationalisering av ekonomin har även lett till förändrade förutsättningar och krav på såväl nationell som sub-nationell politik. Det har skett en övergång från den mer traditionella linjära och hierarkiska politiska styrelseformen mot en mer diffus och fragmenterad form av politik som bedrivs i olika former av nätverk. Denna förändring brukar benämnas som en övergång från government till governance.

Till följd av förändrade samhällsförhållanden, strukturomvandlingar och den lokala politikens ökade betydelse i samhällsorganisationen har näringslivsarbetet till viss del ändrat karaktär. Det kommunala näringslivsarbetet har gått från ett sparsamt samarbete med omvärlden till att idag i stor utsträckning omfatta samarbete med både de lokala företagen, grannkommuner och med länsmyndigheter i näringslivsfrågor. Det privata och det offentliga är därför mer sammanflätat idag. Idag ingår kommunerna ofta i omfattande nätverk både med näringslivet, organisationer och statliga myndigheter. Detta är ett viktigt verktyg i det lokala näringslivsarbetet (Pierre 1995:3).

Enligt Pierre (1996:8) har den kommunala näringspolitiken de senaste tio åren genomgått stora förändringar från vad han kallar en "traditionell" till en "modern" näringspolitisk modell. Den traditionella näringspolitiska modellen kännetecknas av stöd och hjälp medan den moderna näringspolitiken bättre beskrivs med orden nätverk, entreprenörskap och samverkan. De slutsatserna drar Pierre från en undersökning av näringspolitiken i tio kommuner med en "framgångsrik" näringslivspolitik.

Slutsatserna av mina studier av näringspolitiken i Kalmar ligger helt i linje med Pierres beskrivning av hur näringspolitiken har gått från en "traditionell" till en "modern" modell. Efter att ha granskat olika dokument och genom ett flertal intervjuer står det klart att antalet nätverk har ökat kraftigt, likaså samverkan mellan det offentliga och privata. Däremot kan jag inte utifrån mina studier se att samverkan mellan olika offentliga organ skulle ha ökat. Granskar man näringslivsprogrammet från 1980 kan man se att samverkan och samarbete betonades starkt redan då. Men när det i 1980 års näringslivsprogram talas om att kommunen skall samarbeta och samverka handlar det främst om samarbete och samverkan med landstinget, högskolan, föreningar, länsarbetsnämnden och andra kommuner, men även mellan olika kommunala organ. Samarbete och samverkan mellan kommun och näringsliv hade däremot inte en framskjuten roll i

näringspolitiken. Kommunens kontakter med näringslivet handlade främst om informationsöverföring, rådgivning, upplysning och påverkan. Direkta kontakter mellan kommunen och näringslivet innebar främst uthyrning av mark och lokaler och kontakter vid nyetablering (se t.ex. Näringslivsprogram 1980 sid. 54, 62, 66, 106 och 114).

Regimteorin är uppmärksam på den lokala politikens beroende av den globala förändringsprocessen och det moderna samhällets komplexa karaktär. I regimperspektivet är komplexitet ett centralt inslag (Stoker 1998:58). I det moderna samhället är institutioner och aktörer inblandade i ett extremt komplext samband av relationer, menar Stoker. Stora och skiftande mönster av interdependent karaktär karaktäriserar det moderna urbana systemet. Enkla kausala samband existerar inte och politiken präglas av oförutsedda *spill-over* effekter och oavsiktliga konsekvenser. Andra utmärkande egenskaper är fragmentering och brist på konsensus.

5 Den urbana miljön och framväxten av regimer

Att skapa en regim kan vara förenat med svårigheter och en regim blir lätt ostabil. Det är enligt Stone (1989:8) några av anledningarna till att det i många städer inte finns någon typ av regim. Stone hävdar att regimsamarbete är mer sannolikt under vissa betingelser än andra. Varför utvecklas bara regimer i vissa städer? Vilka förhållanden krävs för att urbana regimer skall utvecklas?

Stone lyfter från sin studie av Atlanta fram fem förhållanden som ökar möjligheterna för en urban regim skapas (John 2001:50f). I detta avsnitt tar jag upp var och en av Stones fem punkter och applicerar dem på Kalmar. Den regimteoretiska ramen tjänar här alltså till att fokusera på utvalda aspekter och försöka värdera Kalmars situation i ljuset av dem.

För det **första** bör företagen ha en lokal anknytning till staden för att ha en bra kännedom om stadens möjligheter, problem och behov. Har företagen en lokal koppling är de oftare mer förändringsbenägna och samarbetsvilliga med lokala politiska aktörer.

Ser man tillbaka på de senaste 30 åren har flertalet av de stora tillverkningsföretagen i Kalmar inte haft concernens huvudkontor placerat i Kalmar utan endast produktionen. Är inte huvudkontoret eller utvecklingsavdelningen förlagd till orten tappar företaget lite av den lokala anknytningen och lokalkännedomen. Volvo och Bombardier kan stå som exempel. Det första exemplet är Volvo Kalmarverken som var en sammansättningsfabrik och huvudkontoret låg i Torslanda. Kalmar hade ingen utvecklingsavdelning. Volvofabriken i Kalmar var dåvarande Volvo-chefens, P G Gyllenhammars, flaggskepp (Stolt, 05-05-11). Regeringen lockade med generösa bidrag och 1974 stod Volvo Kalmarverken klar att tas i drift. Som mest arbetade 1250 personer i fabriken och den var därmed den största arbetsplatsen i kommunen. Det andra exemplet är Bombardier som i dagsläget är det största företaget i Kalmar, cirka 350 anställda. Företagets ledning finns i Kanada. Det svenska huvudkontoret finns i Västerås och i Kalmars fabrik sker endast montering. De viktiga besluten, som fabriken vara eller inte vara, tas på annan ort långt ifrån de anställda i Kalmar. Den 17 mars 2004 kom ett besked från ledningen i Kanada att tillverkning i Kalmar kommer att ske fram till den 1 december 2005. Därefter ska fabriken läggas ner. Beslutet kom utan några förvarningar till Kalmar kommun och kommunens möjligheter att göra något åt situationen sträcker sig endast till att göra de negativa effekterna så små som möjligt för kommun och dess invånare.

Den **andra** punkten Stone nämner är att företagen bör vara integrerade i staden och regionen och företagens representanter bör tala för hela företagssektorn för att kunna bygga upp långvariga och stabila relationer.

Att många av de större företagens huvudkontor inte ligger i Kalmar påverkar företagens integration i staden och regionen negativt. Är företagens ägare från bygden ökar chansen att företagens representanter är integrerade i staden och talar för hela företagssektorn.

I Kalmar har företagens representanter inte varit framgångsrika med att tala för hela företagssektorn (Turesson 05-05-11). ”Näringslivet i Kalmar har inte varit samlade. Det finns i Kalmar många olika företagsgrupper och de bör vara mer samlade och komma med ett gemensamt förslag till kommunen” (Turesson 05-05-11). Turesson är inte den enda som har framfört dessa tankar utan det är en allmän syn från företagens sida. Företagssidan i Kalmar har sedan lång tid tillbaka varit splittrad mellan olika branscher och näringslivet har inte visat en enad sida mot den offentliga sektorn utan det har snarare varit så att varje bransch har talat för sig. ”Samarbetet med näringslivet i Kalmar har aldrig varit lätt”, säger Lars Malmborg som har många års erfarenhet av kommunalt näringslivsarbete. Näringslivet har aldrig varit riktigt samlat utan alla branscher har jobbat med sina frågor. Det finns upp emot 20 olika företagsgrupper och enligt Malmborg så har han aldrig känt att han hittat en gemensam kontaktpunkt med företagen (Malmborg 05-05-11). År 2000 skapades Företagsalliansen i Kalmar i ett försök att skapa en mer enad front från näringslivet sida gentemot kommunen. Företagsalliansen i Kalmar är en frivillig paraplyorganisation för företagsföreningarna i Kalmar. Jag återkommer till denna allians i kapitel fem.

Stones **tredje** punkt är att regimer lättare bildas i stora städer (s.k. *metropolitan areas*) för att stadens elit i större utsträckning har kontakt med varandra i stora städer än i små. Eliten i stora städer har en högre status och större resurser att arbeta med vilket anses gynna ett långsiktigt samarbete mot gemensamma mål.

I Kalmar stad bor det lite drygt 35 000 människor, vilket gör att Kalmar räknas som en medelstor svensk stad. Stone hävdar att regimer *lättare* bildas i stora städer för att elit i större utsträckning har kontakt med varandra i stora städer än i små och att de har högre status. Jag anser dock inte att stadens storlek i sig har någon avgörande betydelse för om en regim kommer att bildas, utan att det snarare handlar om näringslivets struktur och storleken på företagen. Troligt är att det krävs ett antal personer för att en regim skall bildas men hur många som krävs är inget Stone diskuterar. Är eliten i staden omfattande finns det naturligtvis mer resurser och ett större underlag att arbeta med, men det är inget som utesluter att det inte kan bildas en regim i en liten stad. Kalmar har många små företag och få stora företag vilket inte behöver vara ett hinder för att en regim ska utvecklas, men att det kanske tar längre tid för en regim att utvecklas i en mindre stad än i en stor.

För det **fjärde** så är en tradition av pragmatism och tilltro till den lokala politiken en bra grund för att en lokal regim skall utvecklas, enligt Stone. I en stad med en hög nivå av tillit och förtroende för varandra är förutsättningarna goda för att en stark och kreativ regim skapas. Robert Putnams teori kring det sociala kapitalet talar också om vikten av tillit i partnerskap (Jönsson, Tägil och Törnqvist 2003:142). I samhällen med lite socialt kapital är förtroendet mellan människor lägre och det försvårar samarbetet mellan olika parter. I informella relationer och samarbeten blir det sociala kapitalet i samhället extra viktigt då inte de formella

ramarna styr på samma sätt. Regimer kräver, som nämndes tidigare, en bas av goda relationer och hög tillgång på socialt kapital för att utveckla och överleva politiska konflikter och spänningar på den politiska arenan.

Jag menar, utifrån mina studier av näringspolitiken i Kalmar, att allt tyder på att näringslivet har förtroende för den lokala politiken och de anser att kommunen sköter sitt jobb bra. Den slutsatsen drar jag utifrån mina intervjuer med platscheferna på åtta av de största tillverkningsindustrierna i Kalmar och med sex representanter från näringslivsföreningar i Kalmar. Jag har inte intervjuat småföretagare men näringslivsföreningarnas representanter skall även tala för de små företagen i Kalmar. En majoritet av de intervjuade företagsrepresentanterna anser att näringspolitiken de senaste åren har blivit mer och mer inriktad mot de små företag och mot företag inom handelssektorn. Ingen av de intervjuade företagsledarna hade några klagomål på kommunens arbete men skulle gärna se närmare kontakter med kommunen. Majoriteten av företagsledarna upplever en god tillgänglighet och förståelse från kommunens sida och en vilja att alltid hjälpa till när det behövs. Mot denna bild med relativt nöjda företagsledare talar en av SCB gjord undersökning av företagsklimatet i Kalmar år 2004 (Andersson 2005:7). Undersökningen är gjord på uppdrag av Svenskt näringsliv och visar att knappt var femte företagare i Kalmar vara nöjd med förutsättningarna som företagare i kommunen. Trenden är enligt undersökningen tydlig. Företagsklimatet har enligt företagarna själva försämrats i Kalmar och Kalmar kommun får på många punkter ett sämre betyg än året innan. I Kalmar har förtroendet bland företagarna i princip halverats sedan 2003. 2003 ansåg 35 procent av de tillfrågade företagarna att företagsklimatet var bra, mycket bra eller utmärkt. 2004 visade svaren att endast 18 procent av de 22 företagare som deltagit i undersökningen var nöjda med förutsättningarna i kommunen. Detta tyder på att de större tillverkningsföretagen är mer nöjda med företagsklimatet i kommunen än de små och medelstora företagen. En förklaring till de olika slutsatserna om hur företagen upplever företagsklimatet kan vara att stora och små företag får olika bemötande och hjälp av kommunen. Två representanter från två av Kalmars näringslivsorganisationer kommenterar den bild som Svenskt näringslivs undersökning visar i Kalmar med att ge en ljusare bild av situationen. Gunilla Sandberg, stadskärneledare i Kvarnholmens centrumförening, kommenterar det dåliga betyget med att man måste bjuda till själv för att kunna skapa goda relationerna mellan företag och näringsliv: ”Ofta är det tyvärr så att de som klagat mest är de som inte vill delta i aktiviteterna som kommunen anordnar för ett förbättra relationen till företagandet” (Åström, 2005:8). Berit Rudolfsson, ordförande för Företagsalliansen i Kalmar, säger att relationerna till Kalmar kommun är genomgående goda, men det finns områden där kommunen behöver förbättra sig (Åström 2005:8). Främst anser hon att de behöver förbättra sig gentemot småföretagare. Gapet mellan kommunen och företagen måste minska. Det är idag för stort steg för företag att vända sig till kommunen för hjälp anser Rudolfsson.

Den femte punkten Stone nämner är att det krävs att staden har något extra, något unikt, för att en regim skall skapas. Det kan röra sig om ekonomiska

förhållanden som att staden är i ekonomisk kris eller extra välmående. Då skapas ett klimat som uppmuntrar till informellt samarbete.

På kritiken om kommunens försämrade företagsklimat svarar kommunstyrelsens ordförande Kjell Henriksson (s) följande: ”Vi tar definitivt till oss av kritiken, men vi får inte glömma bort att när undersökningen genomfördes var det kris, kris och åter kris här i Kalmar. Nedläggningarna av Bombardier och Rifa gav tillsammans med beskedet att statliga tjänster skulle dras in en tung stämning i kommunen” (Andersson 2005:7).

Bombardier och Rifa är dock bara de sista företagen i en lång rad av stora tillverkningsföretag som lagt ner sin produktion i Kalmar. Den ekonomiska situationen i Kalmar har i många år varit kritisk inte minst vad gäller det minskade antalet arbetstillfällen i kommunen. Näringslivet i Kalmar dominerades även på 1970-talet av mindre företagsenheter men det fanns då också relativt många stora företag i kommunen. 1979 hade 19 företag mer än 200 anställda (Näringslivsprogrammet 1980: 19). 2005 är antalet företag med över 200 anställda fyra stycken och efter att Bombardier och Rifa lägger ner sin verksamhet i Kalmar vid årsskiftet 2005-2006 kommer siffran vara nere på två företag (SCB, Företagsregister, 2005).

I slutet på 80-talet och början på 90-talet var det lågkonjunktur i Sverige och de skedde stora omstruktureringar i näringslivet. Kalmar kommuns ekonomi följde konjunkturen och kommunen drabbades hårt av krisen (Näringslivsprogram 1995:9). Under några år i början på 90-talet försvann över 5 000 jobb i Kalmar kommun (Näringslivsprogram 1995:1). Volvos nedläggning 1994 kom olyckligt efter den allmänna ekonomiska krisen som rådde i Sverige i början på 90-talet.

Ser man på Kalmar utifrån de fem punkter Stone nämner så är förhållandena för att en regim skall skapas inte de bästa. Det är bara Stones sista punkt om att staden skall ha något extra som Kalmar verkligen uppfyller, då staden i många år ha haft en kris. Men alla de nämnda förhållandena behöver enligt Stone inte vara uppfyllda för att en urban regim skapas men det är under de förhållandena troligast att finna urbana regimer (John 2001:52). Det är i slutändan aktörernas egna frivilliga engagemang det hänger på om en urban regim bildas.

Hur ser det då samarbetet ut i Kalmar mellan privata och offentliga aktörer? Har det funnits en regim? Finns en regim eller flera regimer i Kalmar? Det är temat för nästa kapitel.

6 Samarbete i Kalmar – aktörer i en potentiell regim

Innan samarbetet mellan kommun och näringsliv studeras närmare bör det klargöras vad samarbete innebär för de olika parterna. Innebär samarbete samma sak för näringslivet som för kommunen?

Samarbete och samverkan används flitigt av kommunen i olika sammanhang men innebörden av samarbetet framgår inte lika tydligt. På den offentliga sidan råder enighet kring synen på samarbete. Samarbete innebär att föra en dialog med företagen (Ramsden 05-05-09, Stolt 05-05-11, Malmberg 05-05-11, Henriksson 05-05-19 och Dahl 05-05-20). Samarbete innebär också att hitta projekt tillsammans, utvecklingsprojekt, och nya idéer (Malmberg 05-05-11). Att föra en dialog kan t.ex. innebära att företagen är med i processen kring när ett utvecklingsprogram tas fram (Henriksson 05-05-19). Även från näringslivets sida råder enighet kring att samarbete och samverkan innebär någon form av dialog med kommunens tjänstemän och politiker.

6.1 Samarbete ur ett historiskt perspektiv

Vid en historisk tillbakablick på hur kommunen har samarbetat med olika aktörer visar kommunens näringslivsprogram att samarbete och samverkan har haft en framskjuten roll i näringspolitiken ända sedan 70-talet. I 1980 års näringslivsprogram betonas främst kommunens samarbete med landstinget, högskolan, föreningar, länsarbetsnämnden och andra kommuner men även mellan olika kommunala organ (se t.ex. Näringslivsprogram 1980: 62, 66, 106 och 114). Däremot hade inte samarbete och samverkan mellan kommun och näringsliv en framskjuten roll. Direkta kontakter mellan kommunen och näringslivet på 80-talet innebar främst uthyrning av mark och lokaler och kontakter vid nyetablering (Näringslivsprogram 1980:54f).

På 90-talets får samarbete mellan kommun och näringsliv en större betydelse för utvecklingen än tidigare. I 1995 års näringslivsprogram betonas samarbete och samverkan med det lokala näringslivet starkt för att utveckla näringslivet och marknadsföra Kalmar: ”Endast genom samverkan med det befintliga näringslivet kan Kalmars position klaras i den ökade regionala konkurrensen” (Näringslivsprogram 1995:1). Ett kapitel i programmet ägnas helt åt samarbete mellan kommun och näringsliv. ”För att stärka arbetet med näringslivsfrågorna är det nödvändigt att öka den direkta samverkan med det lokala näringslivet” (Näringslivsprogram 1995:4).

I 2000-talets näringspolitik är samarbete och samverkan ledorden för att förverkliga politiken. Näringspolitiken ”skall förverkligas i samverkan mellan näringslivet, högskolan, kommun och regionförbundet” (Näringslivsprogram 2000:7). I kommunens handlingsplan för näringslivet skall i princip alla aktiviteter genomföras i samarbete. Nätverk framhålls ha en viktig roll som kontaktpunkt mellan kommunen och näringslivet och därför förespråkas uppbyggda nätverk och företagsföreningar för ett bra samarbete skall komma till stånd (Näringslivsprogram 2000:14f). Enligt Turesson (05-05-11) var man förr med i färre nätverk men hade å andra sidan en djupare kontakt med dem man var med i. Idag ingår de flesta aktörerna i flera olika nätverk som sammanvävs på olika sätt men arbetet är många gånger yttligt och ofta mer krävande än givande.

6.2 Samarbete idag

6.2.1 Samarbetsparter

Vilka är aktörerna i samarbetet mellan kommunen och näringslivet i Kalmar?

På den offentliga sidan är det i första hand näringslivsenheten som har ansvar för kontakterna med näringslivet. Näringslivsenheten ansvarar för de direkta kontakterna med det lokala näringslivet och utvecklingsenheten ansvarar för de internationella kontakterna (Dahl 05-05-20). Näringslivsenhetens huvuduppgift är att knyta och utveckla kontakter mellan kommunen och näringslivet. Näringslivsenheten arbetar också för att stödja utvecklingen av befintliga företag och etableringen av nya företag (Kalmar kommun 2005).

På näringslivssidan finns förutom ca 4 000 registrerade företag (Kalmar Science Park 2005) mellan 10 och 20 företagsföreningar och näringslivsorganisationer, beroende på vem man frågar. Deras storlek och inflytande varierar. Till de större företagsföreningarna hör Företagarna i Kalmar, Kalmar Företagsgrupp, Kvarnholmens Centrumförening och Kalmar Fabriks- och hantverkarförening. Alla dessa organisationers ordförande har jag också intervjuat. Som en paraplyorganisation för alla företagsföreningar och näringslivsorganisationer bildades i januari 2000 Kalmar Företagsallians med anledning av att det ansågs finnas ett starkt behov av samverkan mellan olika företagsföreningar inom näringslivet. I Företagsalliansens stadgar står att alliansen skall företräda näringslivet i Kalmar kommun och vara en diskussionspart gentemot myndigheter och kommunen (Kalmar Företagsallians s.1). Vidare skall Företagsalliansen samordna näringspolitisk information till anslutna föreningar och organisationer. Företagsalliansen skall erbjuda en mötesplats för näringslivet i kommunen. Enligt förre ordföranden Göran Edgren har Företagsalliansen inga ”formella” möten eller styrelsemöten utan han kallar det ett samtalsforum där organisationer för fram sina åsikter (Edgren 05-05-25). Efter att ha pratat med alliansens nya ordförande, Berit Rudolfsson, uppfattar jag

situationen som att alliansen går mot striktare och mer organiserade former än tidigare.

6.2.2 Några exempel på samverkan i Kalmar

Utifrån offentliga dokument är kommunens samarbete med näringslivet rikt och aktivt. Många av projekten och aktiviteterna för tillväxt och utveckling i kommunen skall genomföras i samverkan med näringslivet. Jag tänker inte presentera alla här (många finns med i näringslivsprogrammet från 2000 och den medföljande handlingsplanen) utan bara nämna några exempel.

En formell kontakt mellan kommunen och företagen är kommunens företagsbesök. Kommunen har beslutat att göra minst 20 stycken ”officiella” företagsbesök varje år. 2004 gjordes 22 stycken officiella företagsbesök (Handlingsplan 2004). Vid de officiella företagsbesöken deltar ett flertal personer; kommunstyrelsens ordförande, kommunalråd, näringslivschefen o.s.v. Vidare gör näringslivschefen ett antal mindre företagsbesök varje vecka vilket ger en möjlighet till dialog. Näringslivschefen Ramsden gör varje vecka 3-6 företagsbesök (Ramsden 05-05-09).

Destination Kalmar är ett samarbete mellan näringsliv, högskola och kommunen som syftar till att stimulera utvecklingen av näringslivet och utveckla Kalmar som kunskapsstad samt att aktivt verka för att evenemang inom kultur, idrott och nöje förläggs i Kalmar (Holmberg 2005:3). Många av de aktiviteter som omnämns i näringslivsprogrammet har tillfallit på Destination Kalmars lott att genomföra. Destination Kalmar skiljer sig från andra samarbeten genom att de inblandade företagen måste bidra med en ekonomisk insats för att få ingå i samarbetet. Den ekonomiska insatsen verkar som en morot för ett mer aktivt deltagande i samarbetet.

Destination Kalmar är ett informellt samarbete som ur regimeteorins perspektiv är intressant att studera. Det är dock ett omfattande samarbete och jag gjorde av tidsbrist det valet att inte gräva ner mig in i deras arbete. Jag har varit tvungen att dra en gräns för intervjuer och projekt men jag har flere gånger varit frestad att söka upp VD:n för Destination Kalmar för en intervju. Men det är nog tur att jag inte gjort det för jag tror att Destination Kalmar kan bli en uppsats i sig.

Ett annat samarbete är Sustainable Sweden (export av miljöteknik), ett miljöteknikbolag i samarbete mellan högskolan, företagen och den regionala och lokal offentliga sektorn i Kalmar.

Ett av de senaste projekten där kommun och näringsliv möts är nätverket BNI. Nätverket hade kick-off med ett frukostmöte i Kalmarsalen den 10 mars 2005 och idag ingår 74 företag. Syftet är att skapa nya kontakter mellan företag i regionen som skall leda till nya affärsmöjligheter (Illerstig 2005:12). BNI är enligt Ramsden (05-05-09) ett viktigt nätverk där det idag pågår ett samarbete mellan kommunen, näringslivsenheten, och företagen i kommunen. Näringslivsenheten bistår med kompetens och förmedlar kontakter.

6.2.3 Näringslivssidans syn på samarbetets form

Utifrån företagschefernas synvinkel ser bilden av samarbetet mellan kommunen och näringslivet annorlunda ut. Fyra av åtta chefer/VD på de åtta största tillverkningsindustrierna beskriver kontakterna med kommunen som väldigt få eller obefintliga. Göran Bengtsson (05-05-23) säger att kontakterna med kommunen under hans 10 år som platschef på Arla Foods AB har varit två företagsbesök då kommunalrådet och näringslivschefen varit med plus att han någon gång pratat med näringslivschefen. Erik Persson (05-05-18) ekonomichef på Norden Machinery AB säger att han har ”en ytterst sparsam kontakt med kommunen”. Tomas Gustafsson (05-05-18) VD på KLS Livsmedel beskriver kontakterna med kommunen som i stort sätt obefintliga och han saknar initiativ från kommunens sida. ”När vi trycker på och vill ha dialog har det fungerat bra men kommunen tar ej initiativ till dialog” (Gustafsson 05-05-18). Björn Smedberg (05-05-18), produktionschef på Atlas Copco, har samma erfarenheter. Han har inget samarbete eller dialog med kommunen men skulle gärna se det då den lokala miljön påverkar företaget. Resterande fyra platscheferna har delvis andra erfarenheter. Michael Gelebo (05-05-13) platschef på Bombardier och Stefan Karlsson (05-05-13) platschef på Evox Rifa har säger båda att sedan nedläggningsbeslutet kom för respektive företag har deras kontakter med kommunen ökat markant och de nu har regelbundna kontakter. Platschefen på Ericsson Power Modules Ulf Hanemo (05-05-13) sitter i Företagsgruppen i Kalmars styrelse tillsammans med näringslivschefen och har därigenom en regelbunden kontakt. Till sist Ulf Johanson (05-05-13) platschef på Trelleborg Rubore vars erfarenheter är en bra dialog med kommunen. Samtliga ovan nämnda påpekar dock att företaget har regelbundna kontakter med kommunen och myndigheter i olika miljö och mark ärenden.

Slutsatsen av ovannämnda resonemang är att när kommunen talar om samarbete och samverkan med näringslivet syftar det inte på en dialog direkt med företagen. Däremot tycks företagsföreningarna ha mer kontakter med kommunen, vilket är helt naturligt då det är en av deras främsta uppgifter att vara ett språkrör för medlemmarna gentemot bland annat kommunen. ”Vi har ett bra samarbete med kommunen. Det är lätt att gå in och samarbeta”, säger Roland Wigtersved (05-05-25) ordförande i Företagarna i Kalmar. Tommy Strandman (05-05-26) ordförande för Kalmar Företagsgrupp upplever att det blivit mindre och mindre kontakter med kommunen. En orsak till det tror han är att Företagsalliansen i Kalmar nu ska vara språkröret gentemot kommunen, länsstyrelse, Regionförbundet o.s.v. I Kalmar Företagsgrupp sitter som nämnts tidigare näringslivschefen vilket skapar en möjlighet till en ständig dialog (Strandman 05-05-26).

6.2.4 Näringslivets syn på samarbetets ”makt att”

Regimteorins analys lägger som nämnts tidigare stor vikt på näringslivssidans inflytande. Vilket inflytande har då näringslivssidans i Kalmar?

Utifrån de kontakter jag har noterat menar jag att näringslivet inte har något större inflytande över politiken. Detta ska dock inte tolkas som att kommunen inte lyssnar på näringslivet. Alla de företag jag har talat med ger kommunen positiv kritik vad gäller att lyssna och vara villiga att hjälpa till. Men det inflytande regimteorin talar om handlar om ett större inflytande över politiken. För det krävs en annan form av samarbete som jag inte har noterat finns i Kalmar.

Som nämdes tidigare så har företagssidan i Kalmar sedan lång tid tillbaka varit splittrad mellan olika branscher och näringslivet har inte visat en enad sida mot den offentliga sektorn utan det har snarare varit så att varje bransch har talat för sig. Det faktum att näringslivet inte har samlats kring och drivit gemensamma frågor har försvagat näringslivets inflytande gentemot den offentliga sidan. Kalmar Företagsallians skapades för att driva tunga näringslivsfrågor i en enad front mot bland annat kommunen (Edgren 05-05-25). Edgren, som var ordförande för Företagsalliansen från starten 2000 fram till våren 2005, tycker att kommunikationerna uppåt gentemot kommunen, länsstyrelsen och Regionförbundet har fungerat bra men att det neråt har varit svårt att ena företagsgrupperna då de har velat driva sina egna frågor i första hand. De tunga frågorna är, menar han, bland annat är infrastrukturfrågor och profilering mot Baltikum. Näringslivschefen var en av initiativtagarna till Företagsalliansen och har suttit med i styrelsen sedan starten. Detta anser Edgren vara en viktig del i samarbetet med kommunen, att det skapas ett naturligt forum genom delaktigheten.

Våren 2005 valde en av de större företagsföreningarna, Kalmar Fabriks- och Hantverksförening, att lämna Företagsalliansen för att markera deras missnöje med vilka frågor som drivs i alliansen (Holmberg 05-05-26). Detta tyder på att relationerna mellan aktörerna i alliansen inte är de bästa. Enligt regimteorin krävs goda relationer, tillit och förtroende mellan parterna i ett regimarbete.

Vid starten var tanken att Företagsalliansen skulle träffas regelbundet men det har inte blivit någon regelbundenhet i mötena. Detta tillsammans med det som tidigare nämnts har lett till att alliansen inte fungerat som det forum det var tänkt och därför inte heller haft det inflytande som alliansen har potential till. Vad som händer i framtiden när alliansen haft de klassiska barnsjukdomarna och stabiliserat sitt samarbete blir intressant att se.

Regimteorin betonar vikten av ett starkt ledarskap i olika former av samarbete inte minst på grund av dagens alltmer komplexa samhälle. En förklaring till varför inte Företagsalliansen har lyckats skapa det inflytande och den dialog som den i mina ögon skulle kunna bero på att ledarskapet inte har haft det som krävs för att driva Företagsalliansen i den riktningen som var tänkt från början.

Vilket inflytande har då de enskilda företagsföreningarna i Kalmar? ”De lyssnar, de kan inte göra något om vi inte är med på det” säger Roland Wigtersved

(05-05-25). Min tolkning av situationen är dock att företagsföreningarnas inflytande i politiken är litet i Kalmar. Företagsföreningarna är remissorgan i många frågor (Sandberg 05-05-26). Mina observationer är dock att remissorganen gör långa uttalanden men att förslagen sällan genomförs. Kommunens beroende av företagen har ökat och företagen har därigenom indirekt ett stort inflytande över politiken. Jag har dock inte observerat något starkt direkt inflytande över politiken från näringslivets sida.

6.2.5 En urban regim i Kalmar?

Förutsättningarna för en regim i Kalmar finns. Både den offentliga och privata sidan har känt av förändringens vind och tuffare tider. Framför allt från kommunens sida i Kalmar ser man ett behov av en offensiv tillväxtpolitik för att klara konkurrensen mot andra städer om att behålla befolkning och arbetstillfällen. De jag har pratat med från den offentliga sidan ser behov av samarbete för att öka tillväxten. Finns det då något regim liknande samarbete i Kalmar?

Det finns som jag tidigare sagt många olika definitioner på en regim. I denna uppsats har jag utgått från Stones definition. Jag har i Kalmar noterat frivilliga informella samarbeten, till exempel Företagsalliansen.

Om man utgår från dessa informella samarbeten utifrån tre element i Stones definition av en regim: (1) aktörer som jobbar i riktning mot någonting, (2) en kapacitet att göra någonting och (3) en relation bland dessa som gör att de kan arbeta tillsammans, har jag inte utifrån mina studier observerat någon regim. Jag ser däremot i Företagsalliansen en **potentiell regim** när parterna har hittat sina roller och samarbetet stabiliserats.

Studierna av näringslivsarbetet i Kalmar antyder att det efter Volvokrisen bildats en regim kring Varvsholmen-projektet. Det har som jag tolkar utvecklingen skapats ett samförstånd mellan aktörerna kring Varvsholmen-projektet. Aktörerna i det här fallet är den politiska ledning, lokala tjänstemän som arbetar med utvecklings- och näringslivsfrågor och näringslivet, främst CA-fastigheter. Dessa har tillsammans enats runt någon slags tillväxtstrategi för att föra Kalmar ur den kris som rådde i mitten på 90-talet. Tillväxtstrategin innebär bland annat att skapa "ett attraktivt Kalmar" genom att bygga om Varvsholmen till attraktivt område för bostäder och företag. Ett samarbete kring Varvsholmen-projektet med syfte att förändra markanvändningen för att stimulera tillväxt. Det kan tolkas som en regim. En regim som jobbar för att vända stadens negativa trend, skapa en ny image kring staden som attraktiv och framåt. Det som gör mig osäker är hur mycket av arbetet som är informellt och frivilligt och hur mycket som är formellt och styrt bland de inblandade aktörerna. Min insyn kring projektet sträcker sig inte så långt. Det som dock tyder på att det är en regim är det relativt stabila och långsiktiga samarbetet där aktörerna arbetar mot samma mål och de har kapacitet att göra någonting. De har, som regimteorin säger, *makt att få saker och ting gjorda snarare än makt över*.

Regimer är inte alltid framgångsrika utan kan vara splittrade vilket begränsar deras möjligheter till handlingskraft. En splittrad regim saknar den organisatoriska

kapacitet som krävdes för att kunna organisera ansträngningarna. Regimer har olika sammanhållning och relationer mellan aktörerna och det är inte alltid de arbetar bra tillsammans. Stone skriver: "regime allies sometimes have conflicting wants" (Stone 1989:160).

6.3 Regimteorin i en svensk kontext?

Enligt Fahlén (1998:86) påverkas regimer av en rad nationella krafter t.ex. nationella och internationella relationer, ekonomiska förhållanden, historia och politisk kultur. Skillnaderna mellan lokala regimer i olika länder kan därför vara stora.

De politiska förhållandena skiljer sig högst markant åt mellan Sverige och USA både på nationell och på lokal nivå. Välfärdsmodellen i Sverige är vida känd och för USA:s del är det snarare tvärt om. Sverige har sedan lång tid tillbaka en välfärdsolitik som skiljer sig både från många europeiska länders välfärdsolitik men framförallt från den amerikanska modellen.

Ser man på regimteorin utifrån en stads relationer till aktörer på lokal nivå anser jag att regimteorin erbjuder ett perspektiv som väl kan appliceras i Sverige. En forskning om maktförhållandena i den lokala politiken i svensk kontext kan delvis behöva utveckla en annan begreppsapparat för att passa in i den svenska kontexten men det ser jag inte som något större hinder för att använda regimteorin vid studier av maktförhållanden i Sverige.

Ser man på stadens relationer till staten är den statliga styrningen större i Sverige än i USA. Vid mina studier av regimteorin har jag inte noterat hur man utifrån regimteorin ska ta hänsyn till det vilket kan ses som en av regimteorins brister i en svensk kontext. I USA är den statliga auktoriteten mer begränsad än i Sverige.

Regimteorins lokala perspektiv gör att den kan komma väl till användning när den lokala och regionala politiken blir allt viktigare för landets utveckling. Lokala och regionala tillväxtprogram skrivs för att vara vägledande i detta arbete.

7 Slutsatser

Hur ser samarbetet mellan privata och offentliga aktörer ut i Kalmar och vilka förutsättningar har Kalmar för att regimer skall bildas i staden?

Studien visar att både de privata och offentliga aktörerna talar om ett beroendeförhållande dem emellan och vikten av en dialog. Deras kontakter fungerar dock inte alltid så bra som de önskar. Från Kalmar kommuns sida betonas vikten av samarbete med näringslivet och andra aktörer för tillväxt och utveckling. I Kalmar finns flera exempel på både formella och informella samarbeten mellan privata och offentliga aktörer. I takt med globaliseringen och regionaliseringen har antalet nätverk ökat i Kalmar och det finns idag en stor mängd olika typer av nätverk. Från näringslivets sida är det delade meningar kring frågan hur samarbetet med kommunen ser ut. Enskilda företagens representanter talar om ett mycket sparsamt samarbete med kommunen förutom vad gäller miljö- och markärenden. Företagsorganisationerna talar däremot om ett mer omfattande samarbete och en bra dialog med kommunen.

Regimteorins mål är inte att identifiera parterna i ett samarbete utan snarare att undersöka förutsättningarna för ett partnerskap. Den underliggande frågan är vilka möjligheter en regim har att verka i ett längre perspektiv och påverka utvecklingen på viktiga politiska områden (Stoker 1998:61f).

Utifrån Stones fem punkter kring gynnsamma urbana förhållanden för regimer att skapas i är inte förutsättningarna i Kalmar idag de mest idealiska och de har inte varit det under senare decennier heller. Det som främst talar för att en regim skulle ha bildats i Kalmar är den kritiska ekonomiska situationen som har varit rådande under många år, samt det stora antalet arbetstillfällen som har försvunnit i från Kalmar. Min tolkning av situationen är dock att det i framtiden finns goda förutsättningar för ett sådant samarbete som regimbegreppet syftar på.

Inget i studien tyder på att det innan 1995 fanns en regim i Kalmar. Turesson (05-05-11) talar om ett splittrat och svagt näringsliv och en liten formell och sparsam kontakt mellan näringslivet och kommunen. Efter 1995 finns det däremot vissa ting som tyder på en ökad relevans av begreppet urban regim. Fördjupade empiriska studier framöver får verifiera detta. Utifrån Stones strikta definition av regim tolkar jag situationen i Kalmar så att det snarare är antydningar mer än en fast regim kring näringspolitiken.

I USA har näringslivet ett stort inflytande som driver de lokala myndigheterna att bilda olika allianser för att kunna bedriva en aktiv stadspolitik. Mina studier visar att näringslivet i Kalmar inte har detta inflytande. Näringslivet i Kalmar är splittrat och har därför inte så stort inflytande som de skulle kunna ha om de lyckats gå samman och agera gemensamt i viktiga frågor. Företagsgrupperna driver delvis olika frågor. Företagsalliansen i Kalmar är ett försök att samla näringslivet att gemensamt driva de tunga frågorna. Företagsalliansen skulle om

deras samarbete fortsätter och fördjupas enligt min tolkning kunna utvecklas till en regim. Vad samarbetet faller på idag är som jag ser det deras bristande kapacitet att fatta beslut och deras kapacitet att påverka i politiken. Jag har dock endast genomfört en begränsad studie, och för att mer säkert kunna uttala sig om Företagsalliansens kapacitet och inflytande i politiken krävs en djupare studie. En urban regim är en koalition av aktörer som kan påverka skeendet och har fått en viss grad av stabilitet och långvarighet. Min tolkning är att samarbetet i Företagsalliansen är för ostabilt och att de har en liten kapacitet att påverka.

För att med säkerhet kunna svara på frågan om regimer i Kalmar krävs en mer underbyggd empiri. Fler aktörer kan intervjuas om den urbana politiken t.ex. Sydsvenska Handelskammaren, försäkringskassan, länsarbetsnämnden. Men jag menar ändå att jag utifrån mina intervjuer har fått ett rimligt underlag för att kunna dra slutsatser och att mitt huvudresultat skulle stå sig även efter en bredare intervjurunda.

Kan regimteorin från sitt amerikanska ursprung vara användbar även i den svenska lokala kontexten? Är regimansatsen användbar för analys av politiska maktförhållanden i svenska städer?

Stora strukturomvandlingar och andra samhällsförändringar har påverkat privata och offentliga aktörers situation och handlingsmöjligheter i Sverige. Detta har lett till förändringar i näringspolitiken och näringslivsarbetet i Kalmar. Fokus har flyttat till mindre företag och till nya branscher. Näringslivsarbetet sker idag på bred front med många olika aktörer inblandade. Utvecklingen har gått mot att aktörerna i den urbana politiken i större utsträckning än tidigare ingår i olika nätverk. De privata och offentliga aktörerna är idag beroende av varandras resurser för att lyckas och samarbetar därför idag i större utsträckning än tidigare. Politikerna i Kalmar är mycket samarbetsvilliga. De insatser och åtgärder som görs idag för tillväxt och utveckling har ofta föregåtts av kontakter med flera olika aktörer däribland representanter för näringslivet. Mina studier av näringspolitiken i Kalmar visar tydligt att det har skett en förändring från en bevarande politik till en politik där nyskapande och tillväxt står i centrum. Studier av lokal politik på andra håll i Sverige visar på samma utveckling, jfr. bland annat Jon Pierre.

Utifrån min studie i Kalmar tolkar jag situationen som att det finns ett behov av ett samarbete mellan privata och offentliga aktörer för att kunna driva en aktiv och resultatutveckling tillväxt- och utvecklingspolitik. Det är inte en situation som är unik för USA. I ljuset av detta är regimteorin högst användbar och aktuell i svensk kontext.

I regimteorins analys ingår både politiska, ekonomiska och sociala aspekter vilket gör den användbar för analys av processer i dagens samhälle. Framför allt är det en teori som kopplar ihop politiska och ekonomiska händelseförlopp. Ur den synvinkeln tror jag teorin har mycket att ge då fokus i den lokala politiken idag är på ekonomisk tillväxt.

Den stora prövningen för regimteorin är enligt Stoker att förklara en process snarare än att förutsäga dess utfall. Just att förklara en process ser jag som regimteorins största bidrag till studier av svenska urbana politiken. Som en hjälp

att förstå processer i ett komplext samhällssystem där många aktörer är inblandade i politiken formellt och informellt.

Den svenska lokala politiken påverkas idag av både lokala och icke-lokala förändringskrafter. Det finns som jag ser det stora möjligheter i det regimteoretiska perspektivet att hantera både de globala och de lokala krafterna genom att förstå processen som pågår. Genom att regimteorin är handlingsinriktad och fokuseringen ligger på processen och arbetet bakom beslut och handlingar synliggör teorin väsentliga element.

Antalen nätverk och partnerskapssamarbeten har ökat men uppfattas av många som ytliga och tidskrävande. De anses inte heller ge tillräckligt tillbaks. Som en följd av det tror jag att djupare och tätare relationer kommer eftersträvas i framtiden hos många aktörer. Det är mer attraktivt att ingå i en allians som både har möjlighet att påverka och makt att genomföra, även om en sådan allians skulle kräva mer kraft och tid från aktörerna.

Utifrån min närstudie av Kalmar tar jag mig friheten att dra generella slutsatser. Kalmar är inte *så* unikt! Jag anser att regimteorin har den flexibilitet som krävs för att förklara politiken i svenska städer och att regimansatsen är användbar för att analysera politiska maktförhållanden i svenska städer. Det krävs dock, som även Stone påpekar, en omfattande studie för att verkligen kunna dra sådana slutsatser.

Något som talar mot att använda regimteorin i svensk kontext är att näringslivets inflytande är inte lika stort i Sverige som i USA. En förklaring till det är den svenska kommunala politikens starka fokus på "vård, skola och omsorg". Om forskjutningen mot "tillväxt och utveckling" blir ännu tydligare, blir den svenska stadens politik också mer lik den amerikanska. En sådan process är på gång. Även i Sverige talas idag alltmer om hur offentliga och privata aktörer blir mer och mer beroende av varandra för att lyckas och därför tror jag näringslivets inflytande successivt ökar.

En annan faktor som talar mot att regimteorin kan färdas fritt över landsgränderna är att de politiska traditionerna och förhållandena ser så olika ut mellan länder, särskilt mellan USA och Europa. Det som talar mot denna invändning är att de stora företagen och till viss del också de små agera på en global marknad och att den lokala partipolitiken inte har så stor betydelse utan det viktiga för företagen är en bra dialog med den offentliga sidan på lokal nivå. Samarbete och dialog verkar vara lika viktigt här i Sverige idag som det enligt Stone är i USA. Det finns som jag ser det inget som tyder på att regimteorin inte kan användas i svensk forskning kring lokala maktförhållanden. En viss anpassning i modellen kan dock behövas då vissa förhållandena, särskilt vad gäller välfärdspolitik och näringslivets inflytande, ser annorlunda ut i Sverige än i USA. Min slutsats är att regimteorin kommer att bli ett mer och mer betydelsefullt analysverktyg för att förstå maktförhållandena i den nya samhällsordningen i Sverige.

7.1 Avslutande reflektioner

Det är mycket som skulle kunna ha gjorts annorlunda i studien! Framför allt skulle arbetet ha underlättats om jag fokuserat mer på några enskilda projekt och studerat dem djupare. Vidare har jag reflekterat över om jag skulle ha intervjuat företagets VD:ar (i de fall de finns i Kalmar) i stället för företagets platschefer. Det kanske är VD: n och representanter från styrelsen som regimteorin syftar till när de talar om företagets ledning. Där fattas ju de viktigaste besluten fattas. Jag känner också att en samtalsintervju med kommunstyrelsens ordförande hade varit att föredra framför en telefonintervju och även en intervju med oppositionsrådet. Vad gäller de andra telefonintervjuerna känner jag inte formen har påverkat resultat nämnvärt. Det är i en studie av denna karaktär viktigt att vara medveten om metodvalen har en inverkan på studiens resultat.

Regimteorin är en tämligen ny skolbildning och många frågetecken finns runt den. Vidare forskning skulle kunna vara att fortsätta där jag har slutat! Vad som skulle vara intressant att göra som en fortsättning är en jämförande studie av två städer i Sverige. Det finns en komparativ potential i den regimteoretiska begreppsapparaten, men vad jag känner till har ingen gjort det i Sverige. Vidare skulle det vara intressant att studera en regims betydelse för en stads utveckling. För- och nackdelar med regimer i en stad? Vad händer när det i en stad finns flera regimer? Hur mycket kan en regim förändras och ändå vara en regim? När en regim har stabiliserats finns det då inte en risk att de institutionaliseras? En intressant fråga med tanke på den ökade regionaliseringen och europeiseringen är regimteorins möjligheter att användas i analyser av regional politik. Har regimteorin potential att förklara hur politiken formas och fungera även på regional nivå?

Tur att inte alla frågor är besvarade så att det finns något att sätta de små hjärntrollen på.

Referenser

Muntliga källor

Samtalsintervju

Malmborg, Lars, 2005-05-11. 1977-1999 anställd inom Kalmar kommun bland annat utvecklingschef och näringslivschef.

Ramsden, Jonathan, 2005-05-09 och 2005-05-27, näringslivschef i Kalmar, Kalmar kommun.

Stolt, Bertil, 2005-05-11. Näringslivschef i Kalmar; 1990-1996. Idag projektledare på Varvsholmen.

Turesson, Jan, 2005-05-11. Platschef på Volvo 1974-1994, platschef på Lantmännen 1995-2004.

Telefonintervju

Bengtsson, Göran, 2005-05-23. Platschef på Arla Foods AB, Kalmar Mejeri sedan 1995.

Dahl, Kyrre, 2005-05-20. Utvecklingschef, Kalmar kommun.

Edgren, Göran, 2005-05-25. Fd ordförande i Kalmar Företagsallians.

Gelebo, Mikael, 2005-05-13. Platschef på Bombardier Transportation Sweden AB sedan 2003.

Gustafsson, Thomas, 2005-05-18. VD på KLS Livsmedel sedan 1999.

Hanemo, Ulf, 2005-05-13. Platschef på Ericsson Power Modules, Kalmarfabriken sedan 2000.

Henriksson, Kjell, 2005-05-19. Kommunstyrelsens ordförande, (s).

Holmberg, Lennart, 2005-05-26. Ordförande i Kalmar Fabriks- och Hantverksförening.

Johansson, Ulf, 2005-05-13. Platschef på Trelleborg Rubore AB sedan 1994.

Karlsson, Stefan, 2005-05-13. Platschef på Evok Rifa AB sedan 1999.

Persson, Erik, 2005-05-18. Ekonomichef på Norden Machinery AB sedan 2003.

Rudolfsson, Berit, 2005-05-26. Ordförande i Kalmar Företagsallians.

Sandberg, Gunilla, 2005-05-26. Ordförande i Kvarnholmens Centrumförening.

Smedberg, Björn, 2005-05-18. Produktionschef på Atlas Copco Construction Tools AB sedan 2001.

Strandman, Tommy, 2005-05-26. Ordförande i Kalmar Företagsgrupp.

Wigersved, Roland, 2005-05-25. Ordförande i Företagarna i Kalmar.

Tryckta källor

Boye, Petter, 2000. *Plats för tillväxt. Kärnkompetensområden och klustermiljöer i Kalmar län*. Regionförbundet i Kalmar län.

Brynielsson, Håkan – Jerneck, Magnus, 2003. ”Reflektioner och slutsatser” i Brynielsson, Håkan (red.), *På jakt efter en ny regional samhällsordning!* Stockholm: Svenska Kommunförbundet.

Dahlsson, Henrik, 2000. *Partnerskap som Profylax – En studie av Region Skånes och några skånska kommuners samarbete om det regionala tillväxtavtalet*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Ehn, Peter, 2001. *Mycket väsen för lite ull – en ESO-rapport om partnerskapen i de regionala tillväxtavtalen*. Ds 2001:59. Stockholm: Nordstedts AB.

Erlander, Ingemar – Åquist, Ann-Cathrine, 2001. Den motsägelsefulla staden i Erlander, Ingemar (red.), *Den motsägelsefulla staden. Vardagsliv och urbana regimer*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Fahlén, Anders, 1998. *Urban regimteori. I perspektiv av debatten om 'community power'*. Rapport nr 40 i stadsmiljöforskningens skriftserie. Örebro: Högskolan i Örebro.

Johansson, Björn, Axel, 1998. *Strömmar av information. Rapport om IT och Kalmar län, dess invånare, näringsliv och infrastruktur*. Regionförbundet i Kalmar län och Högskolan i Kalmar.

John, Peter, 2001. *Lokal Governance in Western Europe*. London: Sage.

Jönsson, Christer – Tägil, Sven – Törnqvist, Gunnar, 2003. *Organizing European Space*. London: Sage.

Pierre, Jon, 1995. *Stat och kommun i samverkan för tillväxt*. Stockholm: Kommentus Förlag AB.

Pierre, Jon, 1996. *Framgångsrika kommuner – mot en ny näringspolitisk modell?* Stockholm: Kommentus Förlag AB.

Stoker, Gerry, 2001, "Regime Theory and urban Politics" i Judge, David – Stoker, Gerry – Wolman, Harold, 1995. *Theories of Urban Politics*. London: Sage.

Stone, Clarence, 1989. *Regime Politics, Governing Atlanta, 1946-1988*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas.

Tidningsartiklar

Andersson, Mats, 05-05-03. "Företagsklimat i kommunen sågas i SCB-undersökning". *Barometern-OT*, s. 7.

Ericsson, Magnus, 05-06-09. "Glädjen stor när Ikea bekräftades". *Barometern-OT*, s. 4-5.

Holmberg, Patrik, 2005, "Vi väljer Kalmar", *Upplev Kalmar*, nr 9, 2005, s. 3.

Gefvert, Lisa, 2005, "Ny VD för Kalmar Science Park och IUC Kalmar", nr 10, 2005 s. 9.

Illerstig, Margareta, 2005, "BNI i Kalmar", *Upplev Kalmar*, nr 10, 2005, s. 12.

Åström, Fredrik, 05-05-04. "Företag i stort sett nöjda med kommunen". *Barometern-OT*, s. 8.

Övrigt

Handlingsplan 2004. Näringslivsprogrammet 2000, Handlingsplan – Aktivitetsplan 2004.

Siffror om Kalmar 2005. Ett litet häfte utgivet av Kommunledningskontoret, Mark- och planeringsenheten.

Kalmar kommun 2005. "Vårt liv är näringslivet...". <http://kalmar.se/tempelplates/Page.aspx?id=2237>. 2005-04-04.

Kalmar Företagsallians. "Stadgar för Kalmar Företagsallians".

Kalmar Science Park, 2005. "Näringslivet i Kalmar". http://kalmar-science-park.se/700_Naringslivet_i_Kalmar. 2005-04-04.

Näringslivsprogram 1980. Kalmar – 80-talet med utblick mot år 2000. Sysselsättnings- och näringspolitiskt program för Kalmar kommun. November 1980. Bil. A § 7/1981.

Näringslivsprogram 1995. Näringslivsprogram för Kalmar. Förslag till näringslivsprogram Bil A § 193/1995. Kommunfullmäktige 1995-12-18.

Näringslivsprogram 2000. Näringslivsprogram för Kalmar kommun. Bil A § 219/2000. Kommunfullmäktige 2000-11-20.

SCB, Företagsregister, 2005.